

AZƏRBAYCANDA QADIN RESURS MƏRKƏZLƏRİ: **BURADA ÜMİD VAR**
WOMEN'S RESOURCE CENTRES IN AZERBAIJAN: **HOPE LIVES HERE**

UN Women BMT-nin gender bərabərliyi və qadınların səlahiyyətlərinin artırılması sahəsində ixtisaslaşmış təşkilatdır. O, BMT-nin üzv dövlətlərinə gender bərabərliyinə nail olmaq üçün global standartların müəyyən edilməsində dəstək göstərir və bu standartların tətbiqi üçün zəruri olan qanunların, siyasətlərin, proqramların və xidmətlərin hazırlanmasında hökumətlər və vətəndaş cəmiyyəti ilə çalışır. Qurum, həyatın bütün aspektlərində qadınların bərabər iştirakını dəstəkləyir və beş prioritet sahəyə köklənir: qadınların liderliyinin və iştirakının artırılması; qadınlara qarşı zorakılığa son qoyulması; sülh və təhlükəsizlik prosesinin bütün aspektlərinə qadınların cəlb olunması; qadınların iqtisadi səlahiyyətlərinin artırılması; qadınların iqtisadi səlahiyyətləndirilməsinin yaxşılaşdırılması və büdcə tərtibatı prosesində gender bərabərliyinin diqqət mərkəzində yer alması. Təşkilat, həmçinin BMT sisteminin gender bərabərliyinin gücləndirilməsi ilə bağlı işini əlaqələndirir və təşviq edir.

BMT-nin İnkişaf Proqramı (BMTİP) böhrana dayanıqlı dövlətlərin qurulmasına kömək etmək və hər kəs üçün həyat keyfiyyətini yaxşılaşdıraraq artıma təkan vermək və onu qoruyub saxlamaq üçün cəmiyyətin bütün səviyyələrində insanlarla birgə çalışır. Təxminən 170 ölkə və ərazidə fəaliyyət göstərərək, BMTİP insan həyatını yaxşılaşdırmaq, dayanıqlı dövlətlər qurmaq üçün global nəzər nöqtəsi və yerli miqyaslı təhlil təmin edir. Təşkilat global səviyyədə 17 min nəfər işçiye malikdir və illik 5 milyard ABŞ dolları məbləğində büdcəni idarə edir. BMTİP-in Bakıdakı nümayəndəliyində 77 nəfər mütəxəssisdən ibarət heyət çalışır. Nümayəndəlik hazırda inklüziv artım, ətraf mühitin mühafizəsi və səmərəli idarəçilik sahələrində layihələri idarə edir.

BMT-nin Gender Bərabərliyi və Qadınların Səlahiyyətlərinin Artırılması Qurumu və BMTİP bu nəşrdə adı çəkilən heç bir şirkətin brend, məhsul və ya xidmətlərini təsdiq etmir.

© 2020 BMT-nin Gender Bərabərliyi və Qadınların Səlahiyyətlərinin Artırılması Qurumunun Gürcüstan Nümayəndəliyi və BMTİP-in Azərbaycan Nümayəndəliyi

UN Women is the UN organization dedicated to gender equality and the empowerment of women. It supports UN Member States as they set global standards for achieving gender equality, and it works with governments and civil society to design laws, policies, programmes and services needed to implement these standards. UN Women stands behind women's equal participation in all aspects of life, focusing on five priority areas: increasing women's leadership and participation; ending violence against women; engaging women in all aspects of peace and security processes; enhancing women's economic empowerment; and making gender equality central to national development planning and budgeting. It also coordinates and promotes the UN system's work in advancing gender equality.

The United Nations Development Programme (UNDP) partners with people at all levels of society to help build nations that can withstand crisis, and drive and sustain the kind of growth that improves the quality of life for everyone. On the ground in nearly 170 countries and territories, UNDP offers global perspective and local insight to help empower lives and build resilient nations. Globally the organization employs 17,000 people and manages a budget of USD 5 billion annually. The UNDP office in Baku employs a team of 55 professionals and currently manages a portfolio of projects in areas of inclusive growth, environmental protection and good governance.

UN Women and UNDP do not endorse the brands, products or services of any company mentioned in this publication.

© 2020 UN Women Georgia and UNDP Azerbaijan

Giriş

Tədqiqatlar göstərir ki, qadınların iqtisadiyyatda bərabər iştirakı təmin olunarsa, global ÜDM 2025-ci ilədək 26% - 12 trilyon dollar arta bilər^[1]. Lakin təəssüf ki, dünyada əmək qabiliyyətli yaş dövründə olan qadınların cəmi 50 faizi əmək bazarında iştirak edir. Kişilər arasında isə bu göstərici 77 faizdir. Dünyanın bir çox ölkələrində qadınlar əsasən qeyri-rəsmi və müvəqqəti işlərdə cəmləşib və onlara kişilərlə müqayisədə orta hesabla 23 faiz daha aşağı əmək haqqı ödənilir. Bununla yanaşı, dünyada qadınlar kişilərlə müqayisədə 2.5 dəfə çox ödənişsiz məişət və qayğı işi ilə məşğul olur.

Bu problemlərin bir çoxu Cənubi Qafqazda yerləşən Azərbaycanda da mövcuddur. Ötən bir neçə il ərzində ölkədə qadınlar arasında iqtisadi fəallıq nəzərəçarpan dərəcədə artıb. 2012-2019-cu illərdə qadın sahibkarların sayı ikiqat artaraq 181273 nəfərə çatıb. Bununla belə, qadınlar hələ də ölkənin biznes icmasının kiçik bir hissəsini təşkil edir.

Məhz buna görə də, BMT-nin Gender Bərabərliyi və Qadınların Səlahiyyətlərinin Artırılması Qurumu qadınların iqtisadi səlahiyyətlərinin artırılması və onların qərarların qəbulu prosesində iştirakının gücləndirilməsinə yönələn "Cənubi Qafqazda qadınların iqtisadi səlahiyyətlərinin artırılması"^[2] adlı regional layihəni hazırlamışdır. Layihə Cənubi Qafqazın hər üç ölkəsində - Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstanda icra edilir və İsveçrə İnkişaf və Əməkdaşlıq Agentliyi və Avstriyanın İnkişaf naminə Əməkdaşlıq Agentliyi (Avstriya İnkişaf Agentliyi vasitəsilə) tərəfindən maliyyələşdirilir. Layihənin ümumi məqsədi qadınların, xüsusilə əhalinin yoxsul və sosial baxımdan təcrid olunmuş qruplarına daxil olanların cəmiyyətin iqtisadi və sosial baxımdan fəal üzvlərinə çevrilməsi üçün ehtiyac duyduqları zəruri dəstəklə təmin olunmasıdır. Əsas diqqət kəndli qadınların sahibkarlıq bacarıqlarının gücləndirilməsinə və potensialın artırılması və biznes şəbəkələşməsi vasitəsilə onların rəqabət qabiliyyətlərinin artırılmasına yönəli. Azərbaycandakı layihə tədbirləri BMT-nin İnkişaf Proqramı (BMTİP) və Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (AQUPDK) ilə əməkdaşlıq şəraitində icra edilir.

[1]McKinsey Global İnstitutu, How advancing women's equality can add \$12 trillion to global growth (2015). Mənbə: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-women-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>.

[2] BMT-nin Gender Bərabərliyi və Qadınların Səlahiyyətlərinin Artırılması Qurumu və BMTİP, "Cənubi Qafqazda - Azərbaycanda qadınların iqtisadi səlahiyyətlərinin artırılması". Mənbə: <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20georgia/attachments/publications/2018/womens%20economic%20empowerment%20%20azerbaijan.pdf?la=en&vs=4430>.

Introduction

Studies show that, if women were able to participate equally in the economy, global GDP could increase by 26 per cent – the equivalent of 12 trillion dollars – by 2025^[1]. But unfortunately, only 50 per cent of women of working age worldwide are in the labour force, compared to 77 per cent of men. In many countries around the world, women tend to be largely concentrated in informal and precarious employment, and they are paid on average 23 per cent less than men. Women also carry out approximately 2.5 times more unpaid household and care work around the world.

Many of these challenges also exist in Azerbaijan, a country in the South Caucasus where the past couple of years have seen a remarkable spike in economic activity among women nationwide. The number of women entrepreneurs doubled between 2012 and 2019, reaching 181,273, yet women still constitute a small portion of the national business community.

This is why UN Women developed the regional project "Women's Economic Empowerment in the South Caucasus"^[2] aimed at strengthening women's economic empowerment and participation in decision-making. The project is being implemented in all three countries of the South Caucasus – Armenia, Azerbaijan and Georgia – and is funded by the Swiss Agency for Development and Cooperation and the Austrian Development Cooperation through the Austrian Development Agency. The overall objective of the project is to ensure that women, particularly those who are poor and socially excluded, are provided with all the necessary support they need to become economically and socially active members of society. A key focus is specifically aimed at strengthening rural women's entrepreneurial skills and advancing their competitiveness in the job market through capacity development and business networking. Project activities in Azerbaijan are implemented in partnership with the United Nations Development Programme (UNDP) and the State Committee for Family, Women and Children Affairs.

[1]McKinsey Global İnstitutu, How advancing women's equality can add \$12 trillion to global growth (2015). Available at:

<https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-women-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>.

[2]UN Women and UNDP, "Women's Economic Empowerment in the South Caucasus – Azerbaijan". Available at:

<https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20georgia/attachments/publications/2018/womens%20economic%20empowerment%20%20azerbaijan.pdf?la=en&vs=4430>.

© UNDP Azerbaijan/Reza Deghati

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UN Office in Azerbaijan/Abdul Mustafazade

Layihə Azərbaycan Hökuməti və BMTİP tərəfindən digər milli və beynəlxalq donor və tərəfdaşlarla birlikdə yaradılmış Qadın Resurs Mərkəzlərinə (QRM) əsaslanır. Yüzlərlə qadın bu mərkəzlər sayəsində görüşmək, şəbəkələşmək, ideya mübadiləsi aparmaq, tərəfdaşlıq qurmaq, kapital cəlb etmək, özünəinam qazanmaq, şəxsi və peşəkar inkişaf etmə imkanını qazanır.

2011-ci ildə əsası qoyulan QRM-lər Azərbaycanda yetərincə məşhurdur və 2020-ci ilin mart ayından etibarən artıq 9 rayonda fəaliyyət göstərir^[3]. QRM-lər 6 mindən artıq qadını ödənişsiz təlim kursları ilə təmin edib. Bu təlimlər mühasibat və maliyyə savadlılığı, informatika, fəndreyzing üsulları, qadınların insan hüquqları və iqtisadi hüquqları, CV yazılması, təqdimat bacarıqları və şəbəkələşmə üsulları kimi müxtəlif kommunikativ və praktiki bacarıqları əhatə edib. Potensialın gücləndirilməsi məqsədilə həyata keçirilən ünvanlı tədbirlər Azərbaycanın kənd yerlərində 50-yə yaxın qadının öz bizneslərini qurmasına natırə şəklində qrant dəstəyi vasitəsilə birbaşa kömək edib.

2019-cu ildə, BMT-nin Gender Bərabərliyi və Qadınların Səlahiyyətlərinin Artırılması Qurumunun regional layihəsi çərçivəsində Qusarda (paytaxt Bakıdan 190 km şimalda) və Bakının Xəzər rayonunda daha iki QRM istifadəyə verildi. Bundan əlavə, layihə QRM-lərin dayanıqlılığını artırmaq məqsədilə uzunmüddətli mexanizmləri sınaqdan keçirmək üçün Sabirabad rayonunda yaradılmış ilk QRM-in gücləndirilməsi üçün əlavə tədbirlər görür.

[3]QRM-lər Biləsuvar, Xəzmaz, Xəzər, Masallı, Neftçala, Qusar, Sabirabad, Salyan və Zaqatala rayonlarında yerləşir.

The project builds on the Women's Resource Centres (WRCs), an initiative developed by the Government of Azerbaijan and UNDP along with other national and international donors and partners. These Centres have been utilized by hundreds of women who now have available spaces to meet, network, exchange ideas, forge partnerships, attract capital, gain confidence and grow both personally and professionally.

Since their inception in 2011, the WRCs in Azerbaijan have been popular, operating in nine regions as of March 2020^[3]. The WRCs have provided more than 6,000 women with free training on a range of hard and soft skills, including accounting and financial literacy, computer science, fundraising methods, women's human and economic rights, résumé writing, presentation skills and networking techniques. Targeted capacity-building efforts have directly helped almost 50 women in rural Azerbaijan launch their businesses with in-kind grant support.

In 2019, in the framework of the regional UN Women project, two new WRCs were established in Qusar (190 km north of the capital Baku) and in the Khazar region of Baku on the Absheron peninsula. In addition, the project is further strengthening the oldest of the WRCs in the region of Sabirabad to test the long-term mechanisms to enhance the sustainability of the WRCs.

[3]WRCs exist in the regions of Bilasuvar, Khachmaz, Khazar, Masalli, Neftchala, Qusar, Sabirabad, Salyan and Zaqatala.

2020-ci ilin əvvəlinə olan məlumata görə, Xəzər, Qusar və Sabirabad rayonlarındakı QRM-lərin şəbəkəsinə 650-dən artıq qadın qoşulub. 310 nəfərə yaxın qadın geniş spektrli potensialın gücləndirilməsi kursları, o cümlədən informatika, maliyyə savadlılığı və ailə büdcəsinin hazırlanması üzrə təlim proqramlarından yararlanıb. Kəndli qadınların məşğulluq üçün bacarıqlarının yaxşılaşdırılması məqsədilə, layihə CV yazmaq, effektiv şəkildə iş axtarmaq, təqdimat etmək bacarıqları, təşkilati idarəetmə, o cümlədən qeyri-kommersiya təşkilatlarının yaradılması və idarə edilməsi, fəndreyzing və biznesin inkişaf etdirilməsi kimi ilkin bacarıqlarının formalaşdırılmasına müfəssəl yanaşma tətbiq edir. Qadınların öz bizneslərini qurmasına və özünüməşğulluq subyektinə çevrilməsinə dəstək göstərmək üçün onlara biznesin qurulması üzrə təlim keçilir və avadanlıq və mal-material vasitəsilə dəstək göstərilir. 2020-ci ilin əvvəlinə olan məlumata əsasən, artıq 50-dən yuxarı qadın göstərilmiş dəstək nəticəsində öz bizneslərini qurub.

As of early 2020, more than 650 women have joined the network of regional WRCs in Khazar, Qusar and Sabirabad. About 310 women have benefited from a wide range of capacity-building courses including training programmes on computer science, financial literacy and family budget development. To improve rural women's skills for employment, the project offers a deep-dive approach on basic skills such as résumé writing, effective job searching, presentation skills and organizational management, including the establishment and management of not-for-profit organizations, fundraising and business development skills. In order to support women to start their own businesses and become self-employed, women are provided with business development training and supported with equipment and supplies. By early 2020, over 50 women had started their own businesses as a result of the support provided.

Tijjani Muhammad-Bande

BMT-nin Baş Assambleyasının Prezidenti Ticcani Muhammad-Bande 2019-cu il oktyabrın 25-də Xəzər rayonundakı Qadın Resurs Mərkəzini ziyarət edib. Qadınların inkişaf proseslərinə cəlb olunmasının əhəmiyyətindən danışan cənab Muhammad-Bande aşağıdakıları qeyd edib: "BMT-nin Baş Assambleyasının Prezidenti kimi vəzifəmin icrasında, mən Assambleyaya prezidentlik etdiyim müddətdə dörd əsas inkişaf prioritetini əhatə etməliyəm. Bunlar yoxsulluğun azaldılması, keyfiyyətli təhsil, inklüzivlik və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədir. Xəzər rayonundakı Qadın Resurs Mərkəzində görəəm ki, bu dam altında mənim BMT Baş Assambleyası Prezidenti kimi missiyamın dörd prioritetindən üçü artıq əhatə olunur."

President of the UN General Assembly Tijjani Muhammad-Bande visited the Women's Resource Centre in Khazar on 25 October 2019. Speaking on the importance of including women in development processes, Mr. Muhammad-Bande noted: "In my role as the President of the UN General Assembly, I have four key development priorities to cover during my presidency with the UNGA. These are poverty reduction, quality education, inclusivity and the fight against climate change. What I have seen here at the Women Resource Centre in Khazar is that under this roof, three of the four priorities of my mission as UNGA President are already being covered."

Kənd müəllimi arıçılıq təsərrüfatı sayəsində maddi müstəqilliyinə qovuşur

Pərvanə Abdullayeva həyatının hələ erkən illərində təhsilin həm özü, həm də ailəsi üçün daha yaxşı həyatın təmin olunmasında həlledici rol oynadığı qənaətinə gəlib. “Burada xüsusilə qızlar və qadınların bacardıqlarının ən yaxşısını etmək üçün çox imkanları yoxdur,” - deyə o, qeyd edir. “Buna görə də, mən çox gənc ikən öyrəndim ki, öz imkanlarımı artırmaq üçün ən yaxşı yol öyrənməkdir.”

Beekeeping business brings financial independence for a village teacher

Parvana Abdullayeva decided early on that education was key to attaining a better life for herself and her family. “There aren’t many opportunities to make the most of yourself here, especially for girls and women,” she says, “so I worked out very young that learning was the best way to improve my chances.”

Azərbaycanın şimal hissəsində yerləşən Qusar rayonunun Köhnə Xudat kəndində doğulan Pərvanənin təhsil illərindəki gərgin əməyi öz bəhrəsini verdi və o, öz ailəsində diplom alan ilk şəxs oldu və daha sonra kənd məktəbində müəllim kimi işləməyə davam etdi.

Pərvanə özünü karyerasına həsr edib. Lakin müəllim maaşı ilə dolanmaq heç də həmişə asan olmayıb. Bir qədər əlavə gəlir qazanmaq üçün o, Azərbaycanın bu hissəsində geniş yayılmış ləzgi dilində əlavə dərslər keçir. Verdiyi dərslər ibtidai sinifdə oxuyan iki uşağını saxlamağa kömək etsə də, onun ailə xərcləri də artmaqda idi.

“14 il əvvəl atam dünyasını dəyişəndən sonra dolanmaqda daima çətinlik çəkmişik,” - deyə o, qeyd edir. “Mənim qardaşlarım və ərim stabil iş tapmaqda çətinlik çəkirdi, anam isə yenicə təqaüdə çıxmalı olmuşdu. Mənim indi 40 yaşım var və övladlarımdan ən böyüyü orta təhsilə başlamaq üzrədir. Mənim üçün ən vacib şey uşaqlarımın həyata məndən daha yaxşı başlamasıdır və bunun üçün keyfiyyətli ali təhsil tələb olunur.”

Born in the village of Kohne Khudat in the Qusar region of northern Azerbaijan, Parvana's hard work as a student paid off when she not only became the first person in her family to gain a diploma but then went on to work as a teacher at the village school.

Parvana is dedicated to her career, but it has never been easy to make ends meet on a teacher's salary. To earn some extra income, she has also been giving lessons in the Lezgian language, prevalent in this part of Azerbaijan. The classes have helped her support her two children through primary school, but at the same time, her family's expenses have increased.

“We've always struggled to get by since my father died 14 years ago,” she explains. “My brothers and my husband have had trouble finding steady jobs, and just recently my mother had to retire. I'm 40 years old now, and my eldest child is just about to start secondary school. What's most important for me is to give my children a better start than I had, and that means paying for quality higher education.”

Pərvanə hər iki uşağının təhsilini maliyyələşdirmək üçün illərdir ki, kənarda kiçik miqdarda pul yığır. Lakin müəllim kimi maaşının son dövrlərdə artmasına baxmayaraq, onun ümidlərinin doğrulması bəzən çətinləşirdi.

Azərbaycanın ucqar ərazilərində yaşayan bir çox qadın Pərvanənin yaşadığı çətinliklərə bənzər çətinliklərlə üzləşirlər. Onlar adətən öz sosial-iqtisadi durumunu yaxşılaşdırmaq üçün daha az imkanlara malik olur və özünüinkışaf baxımından daha böyük sosial maneələrlə üzləşir. Qadınlar və qızlar həm də ailənin daha kiçik və yaşlı üzvlərinə baxmaq kimi ən ağır yükü üzərinə götürür ki, bu da onların karyera qurmaq və əlavə gəlir qazanmaq imkanlarını daha da azaldır.

Son illərdə Qusar rayonunda Pərvanənin yaşadığı kənd kimi ucqar ərazilərdə Qadın Resurs Mərkəzlərinin yaradılması bu çətinliklərin öhdəsindən gəlməkdə qadınlara dəstək olmaq üçün önəmli addımdır.

Parvana has been putting a little money aside for years to help fund her two children's education. But even with the recent increase in her teaching salary, it has sometimes been hard for her to keep up her hopes.

Many women living in remote areas of Azerbaijan share similar challenges as Parvana. Women and girls typically bear the heaviest burden of caring for the young and the elderly, further reducing their chances of building careers and earning extra income.

In recent years, a fresh approach to supporting women in overcoming these challenges has been established by setting up Women's Resource Centres in remote areas such as Parvana's village in Qusar.

© JAMNews/Orkhan Sultanov

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© JAMNews/Orkhan Sultanov

© JAMNews/Orkhan Sultanov

Bu mərkəzlər yerli qadınların ümumi məsələləri müzakirə etmək, öz gəlir mənbələrini yaxşılaşdırmaq üçün fikir mübadiləsi aparmaq, birgə təşəbbüs imkanları axtarmaq və ilkin biznes bacarıqları da daxil olmaqla, faydalı bacarıqlar üzrə təlim kurslarında iştirak etmək üçün bir araya gəldiyi məkandır.

Pərvanə Qusardakı Mərkəz barəsində ilk dəfə müəllim həmkarından eşidib və çox gözləmədən tədbirlərdə iştirak etməyə başlayıb.

These Centres are a space for local women to discuss common issues, share ideas for improving their livelihoods, discover opportunities for joint initiatives and take training courses in useful skills, including basic business skills.

Parvana first heard about the Centre in Qusar from a teaching colleague and soon started attending events.

O, Mərkəzin biznesin qurulması ilə bağlı təlim kursunda xüsusilə maraqlı idi. “Mən əvvəlcə özümü sahibkar kimi görmürdüm,” - deyərək o, etiraf edir. “Lakin, kursa müraciət edən dostlarımla və qonşularımla biznes-planlar barədə danışdıqlarını gördükcə, özümə dedim ki, “Niyə də yox? Mən bunu bacararam.”

Pərvanə mümkün biznes imkanlarını ailəsi və Mərkəzdəki yoldaşları və ekspertlərlə müzakirə edirdi və unutmurdu ki, onun təklifi real və dayanıqlı olmalıdır. Nəticədə, o, arıcılıq təsərrüfatı qurmaq üçün plan hazırlamağa qərar verdi. Qərarını isə qismən ailəsinin bu işdə təcrübəsi olması ilə əsaslandırdı.

Pərvanənin təklifi təqdim olunan ən yaxşı biznes-planlardan biri idi və biznesin qurulması üzrə müsabiqədə qalib oldu. Nəticədə, o, biznesini qurmaq üçün lazım olan avadanlıqlar (arı pətəyi, arıçı körüyü, anakeçməz və arıçı kostyumu) üçün qrant əldə etdi.

2019-cu ilin yayında öz təsərrüfatını qurduğu vaxtdan bəri, Pərvanə 10 arı ailəsi yaradıb və artıq biznesini genişləndirməyi planlaşdırır.

“Bütün bu təcrübə insana azadlıq hissi verir,” - deyərək o qeyd edir. “Görünür düz deyirlər ki, öyrənmək üçün heç vaxt gec deyil. Mən hələ də müəllimliyə davam edirəm, lakin arıcılıq biznesi özümə məxsusdur və mən bütün vacib qərarları sərbəst verə bilərəm: nə qədər vaxt və pul sərf edilməlidir, nə zaman genişlənmək, nə zaman isə qənaət etmək lazımdır. Mən müstəqiləm!”

What especially interested her was the training course offered by the Centre in how to set up and run a business. “I couldn’t see myself as an ‘entrepreneur’ at first,” she admits, “but seeing my friends and neighbours talking about ‘business plans’ as they were applying for the course, I said to myself, ‘Why not? I can do this!’”

Parvana discussed possible business opportunities with her family and with her peers and experts at the Centre, always mindful that her proposal should be feasible and sustainable. Eventually she decided to develop a plan for starting a beekeeping business, basing her decision in part on her family having some previous experience with making honey.

Parvana’s proposal was among the best business plans submitted and won the Business Development Competition, earning her a grant for the equipment she needed to get her business off the ground, including beehives, a bee smoker, a queen excluder and a beekeeping suit.

Since she launched the enterprise in summer 2019, Parvana has established 10 colonies of bees and is already planning on expanding the business.

“This whole experience has been liberating,” she says. “It turns out to be true what they say about it never being too late to learn. I’m still committed to teaching, but the beekeeping business is my own, and I’m free to make all the important decisions – how much to invest in terms of time and money, when to expand and when to save. I’m independent!”

Çörək növbəsindən çörəkçiliyə: Rəhilə indi rayondakı ən yaxşı təndir çörəklərini hazırlayır

Rəhilə Mirzəməmmədova son dövrlərdə həyatında baş verən dəyişikliklərə inanmaqda çətinlik çəkir. “Mənim 57 yaşı var və heç vaxt bugünkü qədər xoşbəxt olmamışam,” - deyə o qeyd edir. “İşə bir bax!”

Azərbaycanın şimal-şərq hissəsində ucqar bir kənddə dünyaya göz açan Rəhilə yoxsul bir əkinçi ailəsində böyüyüb. O, dolanışqı çətinliyi çəkmədiyi bir gün belə xatırlaya bilmir.

From breadline to bakery: Now Rahila makes the best tandoor in town

Rahila Mirzamammadova can hardly believe the changes she has recently made in her life. “I’m 57 years old and I’ve never been happier than I am today,” she says. “What about that!”

Born in a remote village in north-eastern Azerbaijan, Rahila grew up in a poor farming family. She cannot remember a single day when she has not been busy just trying to get by from one day to the next.

© JAMNews/Orkhan Sultanov

© JAMNews/Orkhan Sultanov

Rəhilə qardaşı və dörd bacısı ilə birlikdə erkən yaşda işləməyə başlayıb, Böyük Qafqaz dağlarının Şahdağ zirvəsinin yamacında icarəyə götürülmüş kiçik torpaq sahəsində valideynlərinin əkinçilik və heyvandarlıqdan çətinliklə də olsa, gündəlik dolanışığı əldə etməsinə kömək edib.

Rəhilə orta məktəbdən sonra təhsilini davam etdirə bilməyib. Uşaqlıqdan bəri o, bütün vaxtını və enerjisini ailəsinə baxmağa – tarlada işləməyə, yemək bişirməyə, təmizlik etməyə, ailənin daha kiçik və daha yaşlı üzvlərinin qayğısına qalmağa sərf edib.

Hətta bu gün artıq öz övladlarını böyüdən, iki oğlu ilə birlikdə Xuray kəndində yaşayan Rəhilə, vaxtının böyük hissəsini onunla bir dam altında yaşayan doqquz nəfərə baxmağa sərf edir. Gərgin əməyinə baxmayaraq, Rəhilə öz gəlirini əldə edə bilmir. Özünü bütünlüklə başqalarına həsr etdiyindən, maddi gəlir əldə edə bilməməsi onu ümitsizliyə düçar edir.

Bu ümitsizlik onun nəvələrindən birinin önəmli beyin əməliyyatı keçirməsi ilə daha da kəskinləşir. Ailənin bütün yığımları əməliyyata sərf edilir. Həmin ağır zamanlarda Rəhilə ailənin dolanmasına kömək edən üç inəyini də satmalı olur.

Together with her brother and four sisters, Rahila started working from an early age, helping her parents in their daily struggle to scrape a living from crops and cattle on a small plot of rented land on the slopes of Mount Shahdag in the Greater Caucasus range.

Rahila never had the opportunity to continue her education after high school. Since childhood, all her time and energy have been devoted to sustaining her family – working in the fields, cooking, cleaning and caring for the young and the elderly.

Even today, living in the village of Khuray with her two sons who are now raising children of their own, Rahila devotes most of her time to caring for the nine people living under her roof. For all her hard work, Rahila has never been able to earn her own income; and for all her devotion to others, she has been frustrated by not being able to make her own financial contributions.

This frustration came to a head recently when one of her grandchildren had to undergo major brain surgery, and all of the family's savings were spent on the operation. Rahila even had to sell the three cows that had helped keep the family going in hard times.

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

“Məhz onda bildim ki, bizi bu vəziyyətdən çıxarmaq üçün mən özüm müəyyən qədər pul qazanmalıyam, lakin bu kənddə, xüsusilə qadın üçün iş tapmaq demək olar ki, mümkünsüzdür,” - deyə o qeyd edir.

Bu çətinliklərin öhdəsindən gəlməkdə dəstək olmaq isə Qadın Resurs Mərkəzləri şəbəkəsinin əsas məqsədidir.

Qusardakı yeni Mərkəz, Rəhilə üçün ümid işığı oldu və o, imkan yaranan kimi, qadınların səlahiyyətlərinin artırılması proqramına müraciət etdi. “Mən müraciət edəndə, ağılımda heç bir biznes ideyası yox idi, lakin bilirdim ki, bu imkandan istifadə etməliyəm,” - deyə o etiraf edir.

Əksər kontekstlərdə, xüsusilə də məhdud bazara malik ucqar bir kənddə real biznes təklifi düşünüb, tapmaq çətindir. Rəhilənin dediyinə görə, burada əsas sirr mümkün qədər real yanaşmaqdır: “Mən bu barədə çox düşündüm və belə qənaətə gəldim ki, hər bir kəndin ehtiyac duyduğu şey çörəkdir. Hər kəsin ən sevimli çörəyi təndir çörəyidir, lakin heç kəsin təndir sobası yoxdur.”

“That’s when I knew I had to earn some money myself to get us out of the situation,” she says, “but it’s next to impossible to find a job in this village, especially as a woman.”

The key aim of Women’s Resource Centers is to help overcome such challenges.

For Rahila, the new Centre in Qusar became a beacon of hope, and she applied for the women’s empowerment programme as soon as the opportunity arose. “I didn’t have a specific idea for a business when I applied,” she admits, “but I just knew I had to take this chance.”

Thinking up a feasible business proposal is difficult in most contexts, let alone in the constrained market of a remote village. The secret, Rahila says, is to be as realistic as possible: “I thought hard about it and decided the one thing every village needs is bread. Everyone’s favourite bread is tandoor bread, but no one has a tandoor oven.”

Rəhilənin biznes-planı təsdiq olundu və o, çörək hazırlamaq üçün lazım olan bütün peşəkər avadanlıqlar, o cümlədən xəmir hazırlayan aparat, mikserlər və soyuducu üçün müraciət etdi. Bu gün o, kənddə təndir çörəyi satan yeganə çörəkxanani qürurla idarə edir, çörəklərinə olan tələbat da sürətlə artır.

“Bu, həmişə asan olmayıb. Mən yerli sakinlərin istədiyi kimi təndir çörəyi hazırlamağı bilirəm,” - deyərək o qeyd edir. “Lakin bu, kiçik bir bazardır və yeni başlayanda xərcləri qarşılamaq çətin idi. Sonra yayda turistlər gəlməyə başladı və çörəklər elə satılırdı ki, hazırlamağı çatdırı bilmirdim.” Rəhilə yeni dad və imkanlara uyğunlaşaraq, müxtəlif çörək növləri, o cümlədən, kartof püresi, döyülmüş ət, balqabaq, pendir və ya şabalıdla doldurulan və incə lavaşdan hazırlanan qutabla eksperimentlər aparırdı.

Rəhilənin arzusu yerli sakinlərlə yanaşı, turistləri də qədim Quba-Qusar regionun heyratəmiz qonaqpərvərliyi və mətbəxi ilə tanış olmağa dəvət edən kiçik bir restoran açmaqdır.

Rahila's business plan was approved, and she successfully applied for a full range of professional bread-making equipment, including a dough-making machine, mixers and a refrigerator. Today she is the proud owner of the only bakery in the village selling tandoori bread, with demand rapidly increasing.

“It wasn't always easy. I know how to make tandoor the way the locals want,” she says, “but it's a small market, and it was hard to break even at first. Then the summer tourists started coming, and the bread was selling faster than I could make it.”

Adapting to new tastes and opportunities, Rahila has been experimenting with different kinds of bread, including qutab, a flatbread made of thinly rolled dough and stuffed with herbs, mashed potato, minced meat, pumpkin, cheese or chestnuts.

Rahila's dream is to open a cosy local restaurant that also attracts tourists to experience the magnificent hospitality and cuisine of the old Quba-Qusar region.

Ömürlük dostlar öz zəhmətlərinin bəhrəsini görür

Aysənəm və qardaşının həyat yoldaşı Leyli Hacıyeva biznes uğuruna bir qədər gec müvəffəq olsalar da, onların bu yolda yaşadığı çətinliklər uğurdan daha çox həzz almağa imkan verir.

Lifelong friends reap the fruits of their labour

Success in business may have come late in life for sisters-in-law Aysanəm and Leyli Hacıyeva, but the hardships they have endured along the way now make that success all the sweeter.

Bu yaxınlarda onlar bir də baxdılar ki, tələbatın yüksəlməsi ilə əlaqədar olaraq, qurudulmuş meyvə-tərəvəz istehsalını artırmağın yollarını qızğın şəkildə müzakirə edirlər. Onların məhsullarının məşhurluğu supermarketlərin diqqətini çəkmiş və perspektivli sahibkarlar kimi yeni qazandıqları özünəinamı daha da artırmışdır.

Bu yaxınlara qədər, Aysənəm və Leyli öz geniş ailələrini təmin etmək üçün kifayət qədər məhsul yetişdirməkdə çətinlik çəkirdilər.

“Mənim 63 yaşım var və həyatımın böyük hissəsini Leyli və qardaşımla birgə yaşamışam,” - deyərək Aysənəm izah edir. “Mənim evliliyim sona çatandan sonra onlar məni və körpə qızımı evlərinə qəbul etdilər. O vaxtdan bəri, biz bir ailə kimi yaşamışıq. Mənim öz qızım boşananda da, nəvəmlə birgə bizimlə yaşamağa başladı. Biz çətin zamanlardan keçmişik.”

“Əkinçilik, demək olar ki, bildiyim yeganə şeydir,” - deyərək Aysənəm bildirir. “Çox tez evləndiyimdən, ali təhsil almadım və tezliklə bir qızım oldu. Lakin yeni şeylər öyrənməkdən heç vaxt əl çəkmədim. Əkinçilik mürəkkəb bir şeydir, çünki burada sən mütləq zamanənin tələblərinə cavab verməlisən.”

Bala Qusar kəndində dünyaya gələn Aysənəm, Qusar rayonundakı bir çox qızlar kimi qısa müddətli təhsil alıb. 19 yaşında ailə qurduqdan sonra, o, ənənəyə uyğun olaraq, ərinin ailəsinin evinə köçüb, ailə təsərrüfatına kömək edib və uşaqlarını böyüdü.

They recently found themselves enthusiastically discussing ways to increase their production of dried fruit and vegetables in response to growing demand. The popularity of their products has attracted the interest of supermarket chains, adding another boost to their newfound confidence as budding entrepreneurs.

Not so long ago, however, Aysanam and Leyli were struggling to raise enough crops just to feed their extended family.

“I’m 63 years old and have lived with Leyli and my brother for most of my life,” explains Aysanam. “They took me and my baby daughter in after my marriage ended. Ever since then, we’ve lived as one family. When my own daughter got divorced, she and my granddaughter came to live with us as well. We’ve been through some hard times.”

“Farming is all I really know,” says Aysanam. “I didn’t go to college because I got married very young, and soon after that I had a daughter to raise. But I’ve never stopped learning new things. Farming is complicated – you have to change with the times.”

Born in the village of Bala Qusar, Aysanam grew up like many girls in the rural region of Qusar with little formal education. When she married at the age of 19, she moved in with her husband’s family, as per tradition, to help look after the household and raise children.

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

Bu ərazilərdə yaşayan qadınlar, xüsusilə azyaşlı uşaq böyüdənlər üçün ailənin dağılması müəyyən çətinliklərə gətirib çıxara bilər. Subay qadınlar, xüsusilə də boşanmış və dul analar, öz dolanışığını təmin etmək üçün çox az imkanlara malik olurlar.

For women in remote rural regions of Azerbaijan, the breakdown of a marriage can be difficult, especially when raising young children. Single women – and particularly divorcees and single mothers – have very few opportunities to earn their own livelihoods.

Azərbaycanın ucaq rayonlarında doqquz Qadın Resurs Mərkəzinin yaradılmasında əsas məqsəd əməkdaşlıq, bilik mübadiləsi və təlimlər vasitəsilə bu maneələrin öhdəsindən gəlməkdə qadınların səylərinə dəstək göstərməkdir. Leyli və Aysənəm, Qusardakı yeni Mərkəz öz qapılarını açdığı andan etibarən buranın aktiv üzvlərinə çevrildilər.

Supporting women's efforts to overcome these obstacles through cooperation, knowledge exchange and training courses is the main aim behind the establishment of nine Women's Resource Centres in remote regions of Azerbaijan. Leyli and Aysanam became involved with the new Centre in Qusar from the moment it opened its doors.

Mərkəzlərin əsas məqsədlərindən biri qadınları öz bizneslərini qurmağa həvəsləndirmək və buna dəstək göstərməkdir. Özünüməşğulluq bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələrdə qadınların müstəqillik qazanması üçün effektiv bir yol kimi öz təsdiqini tapmışdır.

One of the key aims of the Centres is to encourage and help facilitate women to consider setting up their own businesses. Self-employment has proved an effective way for women to gain independence in many developing countries.

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

Bir-biri və ailələri ilə, habelə Qusar Qadın Resurs Mərkəzindəki yeni dostları ilə xeyli müzakirələr apardıqdan sonra, Leyli və Aysənəm qurudulmuş meyvə və giləmeyvə istehsal etmək və satmaq üçün biznes-plan hazırlamağa qərar verdilər. Onların biznes-planı uğurlu oldu və nəticədə, onlar öz bizneslərinə başlamaq üçün qrant qazandılar. Layihə vasitəsilə onlar İsveçrə İnkişaf və Əməkdaşlıq Agentliyinin təqdim etdiyi ilkin maliyyələşdirməni əldə etdilər.

After much discussion with each other and their families, as well as their new friends at the Qusar Centre, Leyli and Aysanam decided to develop a business plan for producing and selling dried fruit and berries. The success of their plan won them a grant to help launch the business, with seed funding provided by the Swiss Agency for Development and Cooperation through the project.

Onlar, ilk olaraq, qrant vasitəsilə meyvə qurutma avadanlıqları almağa qərar verdilər. Avadanlığın çatdırılmasını gözlədikləri müddətdə, onlar texnikadan optimal istifadənin yollarını axtarmağa başladılar. “Biz öyrəndik ki, meyvələrdən əlavə, pomidor və digər tərəvəzləri də quruda bilərik. İndi isə Qusarda daha əvvəl heç kəsin sınaqdan keçirmədiyi biznesi idarə edirik!”

Aysənəm və Leylinin təlimdəki və biznesdəki uğuru öz icmalarındakı qadınları ruhlandırmaqdan əlavə, onlara yeni özünəinam və optimizm hissi aşıladı.

Lakin hər ikisi də razılaşır ki, Qadın Resurs Mərkəzi vasitəsilə tapdıqları ən dəyərli resurs həmrəylik və dostluq oldu. “Bu şəbəkədə insan özünü bir ailənin üzvü kimi hiss edir,” - deyərək Aysənəm qeyd edir. “Bilirsən ki, hər zaman bir-birinizə arxalana bilərsiniz.”

The first thing they decided to purchase through the grant was drying equipment, but while they awaited its arrival, they also set about exploring how to make optimum use out of the machinery. “We learned you can dry tomatoes and other vegetables in addition to fruits!” says Leyli. “Now here we are, running a business nobody in Qusar has tried before!”

In addition to inspiring women in their community, Aysanam and Leyli’s success in the course and in their business has given them a new sense of confidence and optimism.

Both of them agree, though, that the most valuable resource they found through the Women’s Resource Centre was solidarity and friendship. “To be in this network feels like being a member of the family,” says Aysanam. “You know you can always fall back on one another.”

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

Rəssamlığın sağaldıcı gücünü işə salmaq: İcma üçün rəsm studiyası

Elnarə İsgəndərova yaradıcı insanların əhatəsində böyüyüb. Onun atası şair-jurnalist, anası isə xalçaçı idi. Lakin Elnarə orta məktəbi bitirdikdə, atası onun tibb sahəsində karyera qurmasında təkid etdi.

“Mənim həkim kimi işlədiyimi görmək onun arzusu idi,” - deyər Elnarə bildirir. “Onun bacısı həkim idi və bir qadın kimi onun buna nail olması atamı həmişə heyran edirdi.”

Elnarə atasının arzularına boyun əyərək, tibb bacısı diplomunu əldə edir. “Mən diplomu ona bir növ hədiyyə kimi bağışladım” - deyər o xatırlayır. “Lakin sonra ona bu sahədə özümü görmədiyimi və rəssam olmaq istədiyimi dedim. Bu onu sevindirmədi.”

Putting the healing power of art to work: A studio for the community

Elnara Isgandarova grew up surrounded by creative people. Her father was a poet and journalist, and her mother was a carpet weaver. But when Elnara finished secondary school, her father insisted on her pursuing a career in health care.

“It was his dream to see me working as a doctor,” Elnara explains. “His sister was a doctor, and he’d always admired her for achieving that as a woman.”

Elnara went along with her father’s wishes and completed a diploma in nursing. “I presented him with my certificate like a sort of gift,” she recalls, “but then I told him, ‘I’m sorry, I just can’t see myself in this career – I want to become an artist.’ He wasn’t happy.”

Elnarə universitetin ikinci kursunda oxuyarkən incəsənətlə bağlı ilk işini əldə etdi. O, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətində mədəniyyət məsələləri şöbəsində rəsm sərgilərinin və mədəni tədbirlərin təşkili ilə məşğul olmağa başladı. Növbəti 9 il ərzində o, bu işdə çalışmağa davam etdi.

“Bu iş bir çox öhdəlikləri ehtiva edirdi və mən tədbirlərin təşkilində uğur qazanmaqdan həzz alırdım,” - deyə o qeyd edir. “Lakin mən öz istedadımdan istifadə etmək istəyirdim və çox istəyirdim ki, insanlar üçün daha çox yaxşılıq etdiyimi hiss edim.”

Elnarə növbəti altı il ərzində əqli sağlamlıq problemləri olan uşaqlar üçün məktəbdə rəsm dərsi keçdi. İncəsənətin həssas qruplara daxil olan uşaqları sağaltmağa və sevindirməyə kömək etmək potensialını gördükcə, onun özünəinam hissi artırdı.

Bu təcrübədən ruhlanaraq, Elnarə öz şəxsi studiyasını açmaq və rəsm dərsləri keçməyin xəyalını qurmağa başladı. O, böyük riskə gedərək məktəbdən çıxdı və evdə fərdi dərslər keçməyə başladı. Onun dərsləri o qədər məşhurlaşdı ki, əlavə oturacaqlar almalı oldu.

“Bilirdim ki, müstəqil işləməyə qərar verməklə düzgün etmişəm,” - deyə o qeyd edir. “Lakin mən bütün gün işləsəm də, öz studiyamı açmağa yaxın belə deyildim. Haradan başlayacağımı bilmirdim.”

Biznes qurmaq, xüsusilə də rəsm sahəsində, əksər hallarda çox qorxulu görünür. Təhsil və bacarıqlarından asılı olmayaraq, az sayda qadın özünü potensial sahibkar kimi görür.

Elnara got her first arts-related job while in her second year at university, organizing art exhibitions and cultural events at the department of cultural affairs in Azerbaijan's State Oil Company, where she continued working for the next nine years.

“That job involved a lot of responsibilities, and I enjoyed being good at organizing things,” she says, “but I wanted to use my talent, and I wanted to feel like I was doing more good for people.”

Elnara spent the next six years teaching art at a school for children with mental health issues, finding a new sense of fulfilment as she saw the potential of art to help heal and give joy to vulnerable children.

Inspired by this experience, Elnara began to dream of opening her own studio and giving her own art classes. Taking a big risk, she left the school and started giving private lessons from home. Her lessons soon became so popular that she had to buy extra chairs.

“I knew I had made the right decision to work independently,” she says, “but I was working round the clock without really getting any closer to having my own studio. I didn't know where to start.”

Starting up a business, especially in the arts, is daunting under most circumstances. Few women – no matter their education and skills – see themselves as potential entrepreneurs.

© UNDP Azərbaycan/Dilara Umudova

© UNDP Azərbaycan/Dilara Umudova

© UNDP Azərbaycan/Dilara Umudova

© UNDP Azərbaycan/Dilara Umudova

Qadınların öz bizneslərini qurmasına dəstək göstərmək, Elnarənin doğulduğu, yaşadığı və bu gün də işlədiyi Bakının Xəzər rayonu da daxil olmaqla, Azərbaycanın doqquz rayonunda son dövrlərdə yaradılmış Qadın Resurs Mərkəzlərinin məqsədlərindən biridir.

Mərkəzin təqdim etdiyi kurs, ilkin biznes bacarıqları üzrə təlimdən əlavə, iştirakçılara startap şirkəti qurmaq üçün ilkin biznes-planın yazılmasında köməklik göstərir. Daha sonra planlar nəzərdən keçirilir və daha real olduğu hesab edilən planlar startap qrantı üçün seçilir.

Elnarə kurs üçün uğurla müraciət edir və iştirak edir, və nəhayət, onun rəsm studiyası təklifi təsdiqlənir. O, studiya və dərs otağı yaratmaq üçün qrant alır.

Bu gün 37 yaşlı Elnarə nəhayət ki, Binədə özünün rəsm studiyasını idarə etmək arzusunu gerçəkləşdirib.

"Mən bu studiyanı, iki səbəbdən "El-Art" adlandırmağa qərar verdim: birincisi, "El" mənin adımın ilk iki hərfidir, ikincisi, Azərbaycan dilində "El" – "insanlar" deməkdir. Mən bu studiyanın cəmiyyətin bütün təbəqələrindən olan insanlar üçün əlçatan olmasını istəyirəm."

Elnarə müəllim kimi, əsasən məktəb yaşlı uşaqlarla işləyir. Onların çoxu əqli geriliyi və ya fiziki əlilliyi olan uşaqlardır. Əlilliyi olan uşaqların bəzilərində valideynləri müşayət etməli olur və Elnarə müşahidə edib ki, bunun nəticəsi kimi, valideynlər özləri də dərslərdə iştirak etməyə meyilli olurlar.

"Bura artıq bir icmaya, heç kimin kənarda qalmadığı və insanların dünya problemlərini unudaraq, özlərini sənətin gözəlliyinə qərq etdikləri bir məkana çevrilir." – deyərək qeyd edir.

Elnarənin Qadın Resurs Mərkəzində öyrəndikləri ona yalnız öz həyatını əsaslı şəkildə yaxşılaşdırmaqda kömək etmədi. O, bu təcrübəni həyatının digər sahələrində də istifadə edir. "Bu təcrübə mənə icmanın və həmrəyliyin insanların həyatlarını yenidən qurmaq və onlara yenidən və ya yeni bir şeyə başlamaq üçün inam aşılamaq qabiliyyətini göstərdi və mən hər zaman bu dərsi xatırlayacağam," - deyərək qeyd edir.

2019-cu ilin oktyabr ayında Elnarə, İsveçrənin Cenevrə şəhərində Pekin Bəyannaməsinin və Platformasının (Pekin+25) hökumətlərarası regional görüşündə "Cənubi Qafqazda qadınların iqtisadi səlahiyyətlərinin artırılması" layihəsini təmsil etmək üçün nümayəndə kimi seçildi.

Supporting women to launch their own businesses is one of the aims of the Women's Resource Centres recently established in nine regions of Azerbaijan – including in Khazar, near Baku, where Elnara was born and still lives and works today.

In addition to offering training in basic business skills, the course helps participants develop a basic business plan for a start-up company. The plans are then reviewed, and those that are selected as feasible are eligible for a start-up grant.

Elnara successfully applied for and participated in the course, and her art studio proposal won the approval of the reviewers. She received a grant to set up a studio and classroom.

Today Elnara, now 37 years old, is finally living her dream running a bustling studio in Bina.

"I decided to call it 'El-Art' for two reasons," she explains, "first, because 'El' has two letters from my name, and second, because 'El' means 'people' in Azerbaijani. I want this studio to be for everybody – from all walks of life."

As a teacher, Elnara mainly works with children of school age, many of whom have mental health impediments or physical disabilities. Some of the children with disabilities need to be accompanied by their parents, and Elnara has found that the parents soon tend to get involved too.

"This is already becoming a community," she says, "a space where no one is left behind and people can forget some of the troubles of the world and just immerse themselves in the beauty of art."

Elnara's experience with the Women's Resource Centre not only helped her bring about a major improvement in her life but also informs her own practices. "It showed me the power of community and solidarity to rebuild people's lives and give them confidence to start again or start something new," she says, "and I'll always take that lesson with me."

In October 2019, Elnara was selected as a role model to represent the "Women's Economic Empowerment in South Caucasus" project at the intergovernmental Beijing+25 Regional Review Meeting in Geneva, Switzerland.

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

"Səlahiyyətləndirmənin nə demək olduğunu bilmirdim...İndi isə onu hər gün həyatımda hiss edirəm!"

Həvva Məmmədova 9 yaşında olarkən, Dağlıq Qarabağ müharibəsi nəticəsində ailəsi ilə birlikdə doğma evini tərk etməli oldu. Laçında doğulduğu füsunkar ev isə məhv edildi.

Sonrakı bir neçə il ərzində, onun ailəsi məskunlaşmaq üçün təhlükəsiz yer axtarışına çıxaraq, bir yerdən digərinə köçürdü. Onlar Bərdədən Ağcabədiyə və nəhayət, Bakı yaxınlığında Xəzər rayonunun Qala qəsəbəsinə köçdülər və bura onların yeni evi oldu.

Müharibə Həvvanın uşaqlığını oğurladı və onda uzun müddətli ağır izlər buraxdı. O, Laçında ibtidai təhsilin cəmi dörd ilini bitirmişdi və ailəsi onun təhsil xərclərini qarşılaya bilmədiyindən, bir daha təhsilini davam etdirmək imkanı olmamışdı.

"I didn't know what empowerment meant... Now I'm living it every day!"

As a child of nine, Havva Mammadova fled with her family from the horrors of the Nagorno-Karabakh War. The beautiful house in Lachin where she was born was destroyed.

For the next few years, the family moved from one place to another seeking a safer place to settle: from Barda to Aghjabadi and then finally to the Qala settlement near Baku in the Khazar region, which became their new home.

The war stole Havva's childhood and left her scarred for a long time. She had only finished four years of primary school in Lachin and never had the opportunity to continue because her parents could not afford the costs.

37 yaşlı Həvva hazırda evlidir və Qala qəsəbəsində dörd övladını böyüdür. Uşaqlarının təhsil xərclərini qarşılamaqda çətinlik çəksə də, onlara daha yaxşı həyat şərtləri yaratmaqda cətiyyətlidir.

“Mən hər zaman işləmək və öz gəlirimi qazanmaq istəyirdim. Lakin peşəkar bacarıqlara malik olmadan iş tapmaq çətindir,” - deyə o izah edir. “Bundan əlavə, dörd azyaşlı uşağa baxırsansa, evdən kənarda məşğul ola biləcəyin işlərin sayı çox deyil.”

Həvva xeyli götür-qoy etdikdən sonra, eyni vaxtda həm azyaşlı uşaqlarına baxmaq, həm də müəyyən qədər gəlir əldə etmək üçün öz evinin həyətidə mağaza açmaq qərarına gəldi.

“Bir az pul yığdıq və dükanın təməlini qazdırdıq,” - deyə o, xatırlayır. “Lakin qalan işləri bitirmədən pul qurtardı. Mən illərlə həyatımızdakı iri çuxurun yanından hər keçəndə məyus olurdum. Lakin riskə gedə bilməzdik. Ərimin gəliri daimi deyildi. Buna görə də, biz hər növbəti həftə nə qədər gəlirimizin olacağını bilmirik.”

Həvva kimi bir çox qadınların evdən işləmək üçün real biznes ideyaları olsa da, bu ideyaları reallaşdırmaq üçün ilkin kapitalları, biznes bacarıqları və özünəinamları olmur.

Azərbaycanda son illərdə yaradılan doqquz Qadın Resurs Mərkəzinin əsas məqsədi qadınlara öz bizneslərini quraraq, maddi müstəqillik əldə etmələrində və üzləşdikləri maneələrin aradan qaldırılmasında kömək etməkdir.

Aged 37, Havva is married now and raising four children of her own in Qala. She has struggled with the expenses of her children’s education, but she is determined to give them better opportunities than she had.

“I always wanted to work and earn my own income, but it’s hard to get a job without qualifications,” she explains, “and when you’re looking after young children, there aren’t many jobs you can do outside the house.”

After a lot of thought, Havva came up with a solution: she would build a store in the yard of her house so that she could earn some income while looking after her youngest children at the same time.

“We saved up a little money and got the foundations dug for the store,” she recalls, “but we ran out of money before we could finish the rest. It was sad walking past the big hole in the yard for years, but we just couldn’t take the risk. My husband’s wages are not regular, so we never knew what income we might have from one week to the next.”

Many women, like Havva, have realistic business ideas for working from home but lack the initial capital, business skills and confidence to turn these ideas into reality.

The nine Women’s Resource Centres recently established in Azerbaijan aim to help women overcome the obstacles they face to become self-employed and financially independent.

Həvva Xəzərdəki Mərkəz barədə ilk dəfə 2018-ci ilin dekabr ayında eşidib və çox gözləmədən təqdimat bacarıqları, maliyyə savadlılığı, işgüzar şəbəkələşmə, idarəetmə və təşkilati bacarıqlar və biznesin inkişafının planlaşdırılması üzrə təlim kurslarına yazılıb.

Özünə olan inamı geri qazanan Həvva, biznes bacarıqlarından istifadə edərək öz çoxdanki arzusunu reallaşdırmaq və həyatindəki natamam tikilini mağazaya çevirmək üçün biznes-plan hazırlayır.

Onun təklifi BMTİP-in Cənubi Qafqazda qadınların iqtisadi səlahiyyətlərinin artırılmasına yönələn daha geniş miqyaslı layihəsi çərçivəsində təşkil olunmuş "Öz biznesinə başla və inkişaf et" müsabiqəsinin qalibi olur.

"Planımın qəbul edildiyini öyrəndiyim gün həyatımın ən xoş günü idi. Ən azından mağazamı açdığım günə qədər belə düşünürdüm!" - deyərək Həvva bildirir.

Müsabiqədəki qələbə Həvvaya yerli geyim və xırdaat mağazası qurmaq üçün qrant qazandırdı. Tikintini başa çatdırdıqdan və qapı-pəncərələrini qoydurduqdan sonra, Həvva mağazanın interyerini təchiz etməyə və ilk mallarını almağa başladı.

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

© UNDP Azerbaijan/Dilara Umudova

Havva first found out about the Khazar Centre in December 2018 and soon signed up for training courses on presentation skills, financial literacy, business networking, management and organizational skills and business development programming.

With a new sense of confidence, Havva put her key business skills into practice by developing a business plan to revive her old dream and turn the unfinished construction in her yard into a shop.

Her proposal won the “Start and Improve Your Business” contest organized as part of the wider UNDP project to enhance women’s economic empowerment in the South Caucasus.

“The day I learned my plan was accepted was the best day of my life – or at least I thought it was, until the day I opened my store!” says Havva.

Winning the competition entitled Havva to a grant for setting up shop as a local clothing and convenience store. After completing the construction and fitting windows and doors, Havva set about equipping the interior and purchasing her first goods.

“Azyaşlı uşaqları olan bir ana üçün bu, təsəvvür edə biləcəyim ən yaxşı iş idi,” - deyə o, qeyd edir. “Mağaza düz evimin qarşısındadır və mən işləyərkən kiçik uşaqlarıma da baxa bilərəm. Böyük övladlarım isə hətta arada gəlib mənə kömək edirlər. Ən əsası, mən indi onların məktəb xərclərini qarşılaya bilərəm.”

“For a mum with young kids, this is the best arrangement I could imagine,” she says. “The store is right in front of my house, so I can keep an eye on the youngest while I’m working. The older kids even drop round and help out. Most importantly, I can afford the school costs now.”

Həvvanın bu ərazidə geyim mağazasına tələbatın olmasına olan inamı özünü doğrultdu və hazırda bu biznes uğurla davam edir. Paltarla yanaşı digər malların satışı da ağıllı bir addım kimi özünü doğrultdu, çünki yaxınlıqda başqa mağaza yox idi.

“Mən ilk dəfə bu mərkəzdə “səlahiyyətəndirmək” sözünü eşidəndə, bunun nə demək olduğundan əmin deyildim!” - deyə o etiraf edir. “İndi isə mən bu hissi hər gün yaşayıram. Bu, həyatda öz seçimlərimi etməkdə müstəqil olmaq, sadəcə pula deyil, özünəinam da malik olmaq deməkdir.”

Qadın Resurs Mərkəzlərinin dəstək göstərdiyi bir çox startaplar kimi, Həvvanın müəssisəsinin uğuru digərləri üçün də yaxşı imkanlar yarada bilər. O, çox vaxt keçmədən öz mağazasını genişləndirməyə ümid edir və bu da o deməkdir ki, Həvvanın yeni köməkçilərə ehtiyac olacaq. O, bunu digər qadınların qazanc əldə etməsinə köməklik göstərmək üçün səbirsizliklə gözləyir.

Havva’s judgment that there was a demand for a clothing shop in this area has proved sound, and the business is going well. Selling other goods alongside clothes has also proved a smart move, based on the lack of other stores nearby.

“You know, when I first heard this word ‘empowerment’ at the Centre, I wasn’t really sure what it meant!” she admits. “But now I am living it every day. It means having the independence – not just money but confidence – to make my own choices in life.”

As with many start-ups supported by the Women’s Resource Centres, the success of Havva’s venture may well generate opportunities for others. She is hoping to expand the shop before too long, and this will mean hiring assistants. She looks forward to this as a way of helping other women earn a living.

BMTİP-n Azərbaycanndakı nümayəndəliyi

Azərbaycan, Bakı, AZ 1001,
BMT-nin 50-illiyi küçəsi, 3
Tel: (99412) 498-98-88
Faks: (99412) 498-32-35 / 492-24-91
E-mail: registry.az@undp.org
Veb sayt: www.az.undp.org

UNDP in Azerbaijan

3 UN 50th Anniversary Street
AZ 1001 Baku, Azerbaijan
Phone: (99412) 498-98-88
Fax: (99412) 498-32-35 / 492-24-91
E-mail: registry.az@undp.org
Website : www.az.undp.org

